

SISUKORD

- 2. Peadirektori eessõna**
- 5. Personal ja koolitus**
- 9. Sümboolika ja traditsioonid**
- 11. Põhiseadusliku korra kaitsmine**
- 13. Vastuluure**
- 15. Riigisaduste kaitse**
- 16. Rahvusvahelise terrorismi ennetamine**
- 23. Korruptsioonivastane võitlus**
- 26. Inimsusevastased kuriteod**
- kohtuotsus pärast 54 aastat**

Tekst: Toivo Kamenik

Fotod: Toomas Huik, Väino Silm
Kaitsepolitsei arhiiv, Kistler-Ritso Fond

Trükk: Europrint

E E S S Õ N A

Kallis lugeja, tegemist on kaitsepolitsei kolmanda aastaraamatuga, milles anname ülevaate läinud aasta olulisematest töödest ja tegemistest ning meie tulevastest plaanidest.

Täitevvõimu üheks ülesandeks on tagada riigi julgeolek ning korrakaitse. Kaitsepolitseiametil on selles osas täita oma roll - tagada riigi sisejulgeolek. Eesti liitumine NATO ja Euroopa Liiduga ei tohi olla ohustatud välisriikide luuretegevuslikest mõjutustest ning kaitsepolitsei püüab siinjuures igati kaasa aidata riigi julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamisele. Julgeolekut ohustavate tegurite väljaselgitamine ning nende ärahoidmine seab meile suure vastutuse. Kaitsepolitsei peab oluliseks, et ühiste jõupingutuste abil suudaksime tagada riigisaladuste kaitse, ning oleme igati huvitatud oma teadmiste jagamisest selles valdkonnas.

Sarnaselt lähiminevikule, on meie üheks peamiseks ülesandeks korruptsioonivastane võitlus ning seda just tippkorruptsiooni osas. Hea meel on tõdeda, et Eesti korruptsioonivastane õigusraamistik on välja kujunenud ning meie seadused on võrreldavad teiste Euroopa riikide seadustega. Olulisem küsimus on muidugi selles, kas seaduste järgimine on sajaprotsendiline, ning peab märkima, et üleminekuühiskondadele on ikkagi omased kõrged korruptsiooni näitajad. Kaitsepolitsei korruptsioonivastase võitluse mudel seondub peamiselt ametnike kohustuste järgimise kontrolli aspektiga ning koostöös rahvaga püüame aidata kaasa korruptsiooni väljajuurimisele meie ühiskonnast. Oleme tunduvalt oma tööd intensiivistanud korruptsiooni liinis, kohtusse on saadetud rohkem kriminaalasju kui kunagi varem.

Eestis on esinenud veel lõhkeseadeldiste plahvatusi, kuid plahvatuste ja vigastatute arv on aasta-aastalt vähenenud, kaitsepolitsei tegevus on suunatud igati sellise langemistest-

Eesti Vabariigi Kaitsepolitseiameti peadirektor Jüri Pihl

dentsi hoidmisele. Rahvusvaheline terrorism ei ole leidnud meie riigis kandepinda ning preventiivne töö terrorismi kasvulava ärahoidmiseks on kaitsepolitsei kindel eesmärk.

Organiseeritud kuritegevuse vastasesse võitlusesse on üha enam kaasatud erinevate riikide julgeolekuasutusi. Ka kaitsepolitsei peab vajalikuks osutada igakülgset abi politseile nii narkokuritegude, kui muude rahvusvaheliselt organiseeritud kuritegevuse valdkondade vastases võitluses.

2001. a. julgeolekuasutuste seaduse jõustumisega muutub kaitsepolitsei institutsiooniline olemus, politseiasutusest saab julgeolekuasutus, millel on politsei õigused. Nagu ühele demokraatlikule õigusriigile kohane, on esmaseks põhiväärtuseks kodanike põhiõiguste tagamine täitevvõimu ülesannete teostamise ees. Ka uus julgeolekuasutuste seadus on koostatud nimetatud põhimõtte vaimus.

Ülesannete edukaks täitmiseks on ülimalt oluline väärtustada oma personali. Töötajate motivatsiooni tõstmiseks pakume mitmeid võimalusi.

Olen kindel, et kaitsepolitsei suudab jätkata sama edukalt oma ülesannete täitmist ka järgnevatel aastatel. Loodan, et leiame aastaraamatust endale palju huvipakkuvat.

Jüri Pihl
peadirektor

ELAMISLOA SAANUTE JAGUNEMINE
KODAKONDSUSE JÄRGI SEISUGA
31.12.2000

	Määratlemata	64%
	Venemaa	32 %
	Ukraina	1 %
	Soome	0,6 %
	Valgevene	0,4 %
	Leedu	0,4 %
	USA	0,1 %
	teised riigid	1 %

EESTI SUUREMAD LINNAD

(maanteed mööda, km)

Linn	Rahvaarv 01.01.2000	Kaugus Tallinnast
Tallinn	408 329	-
Tartu	101 744	185
Narva	73 295	212
Kohtla-Järve	65 566	156
Pärnu	50 966	129
Viljandi	21 529	159

EESTI VABARIIGI KODANIKE
ETNILINE KOOSSEIS

Rahvus	%
Eestlased	65
Venelased	28
Ukrainlased	3
teised rahvused	4

**PERSONAL
JA
KOOLITUS**

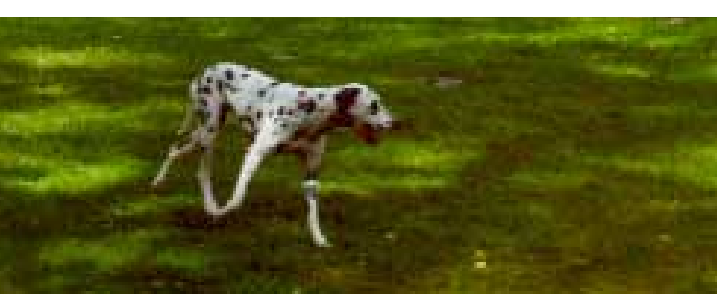
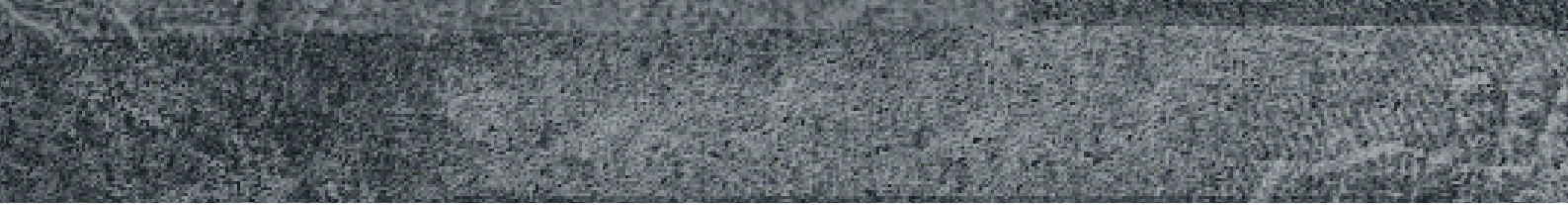
Kaitsepolitseiameti töötajaskond on suhteliselt noor. Politseiametnike keskmine vanus on 31 aastat. Keskmine teenistusaaž ametis on viis aastat ja üks kuu. Suurem osa politseiametnikest on kõrgharidusega või õpib töö kõrvalt kõrgkoolides.

Kaitsepolitseiameti töötaja peab eelkõige olema lojaalne ja seadusekuulekas Eesti kodanik, kes oma vaimsete ja füüsiliste võimete poolest on võimeline täitma kaitsepolitseile pandud keerulisi ülesandeid. Meie töötajatele esitatavad nõuded on sätestatud mitmes seadustes. Neist olulisimad on avaliku teenistuse seadus, politseiteenistuse seadus, riigisaladuse seadus ning 1. märtsist 2001 jõustuv julgeolekuasutuste seadus. Kõik nimetatud seadused esitavad meie töötajatele rangeid nõudeid, aga samas annavad ka mitmeid soodustusi, võrreldes teiste avaliku sektori töötajatega.

Töötajate motivatsiooni tõstmiseks saame pakkuda mitmeid võimalusi. Nii on riigi poolt tagatud teiste riigiteenistujatega võrreldes soodsamad palgamäärad ja -tingimused. Politseiteenistuse seadusest tulenevalt tagab riik kord kolme aasta jooksul tasuta terviseuuringud, hüvitab teenistusülesannete täitmise käigus politseiametnikule või tema perekonnaliikmele tekitatud varalise kahju, maksab ühekordset toetust politseiametniku hukkumise, invaliidistumise, haigestumise või talle kehavigastuse tekitamise korral. Käesoleval ajal on Riigikogu menetluses seaduseelnõu, mille vastuvõtmisel saavad politseiametnikud õiguse soodustingimustel pensionile.

Nii nagu kõigi teiste riigiteenistujate puhul, vaatab Vabariigi Valitsus kord aastas läbi kaitsepolitseiametnike palgamäärad ning kehtestab töötasustamise tingimused järgnevas aastaks. 2000. aastal oli 1. palgaastme madalaimaks palgamääraks ehk siis kaitsepolitseiametniku miinimumpalgaks 5500 krooni, mis oli oluliselt suurem Eesti keskmisest palgast. Konkreetse ametniku töö tasustamisel arvestatakse tema tegelikke oskusi, töökogemust ja ka tegelikke töötulemusi. Eriti silmapaistvaid tulemusi saavutanud töötajaid premeeritakse.

Kaitsepolitseiametnike hea töö on leidnud tunnustust väljaspool meie oma ametit. Eesti Vabariigile osutatud teenete eest omistati 24. veebruaril 2000 riiklikud autasud - Kotkaristi kuldristid - kahele kaitsepolitseiametnikule. Politseipäeval autasustati teenistuskohustuste silmapaistvalt hea ja kauaaegse täit-

Suvepäevad Käsmus

mise eest III klassi politsei teeneteristiga 3 kaitsepolitseiametnikku. Siseministeeriumi tänukirjaga autasustati 2000. aastal seitset ametnikku, neist kaks said ka hinnalise kingituse.

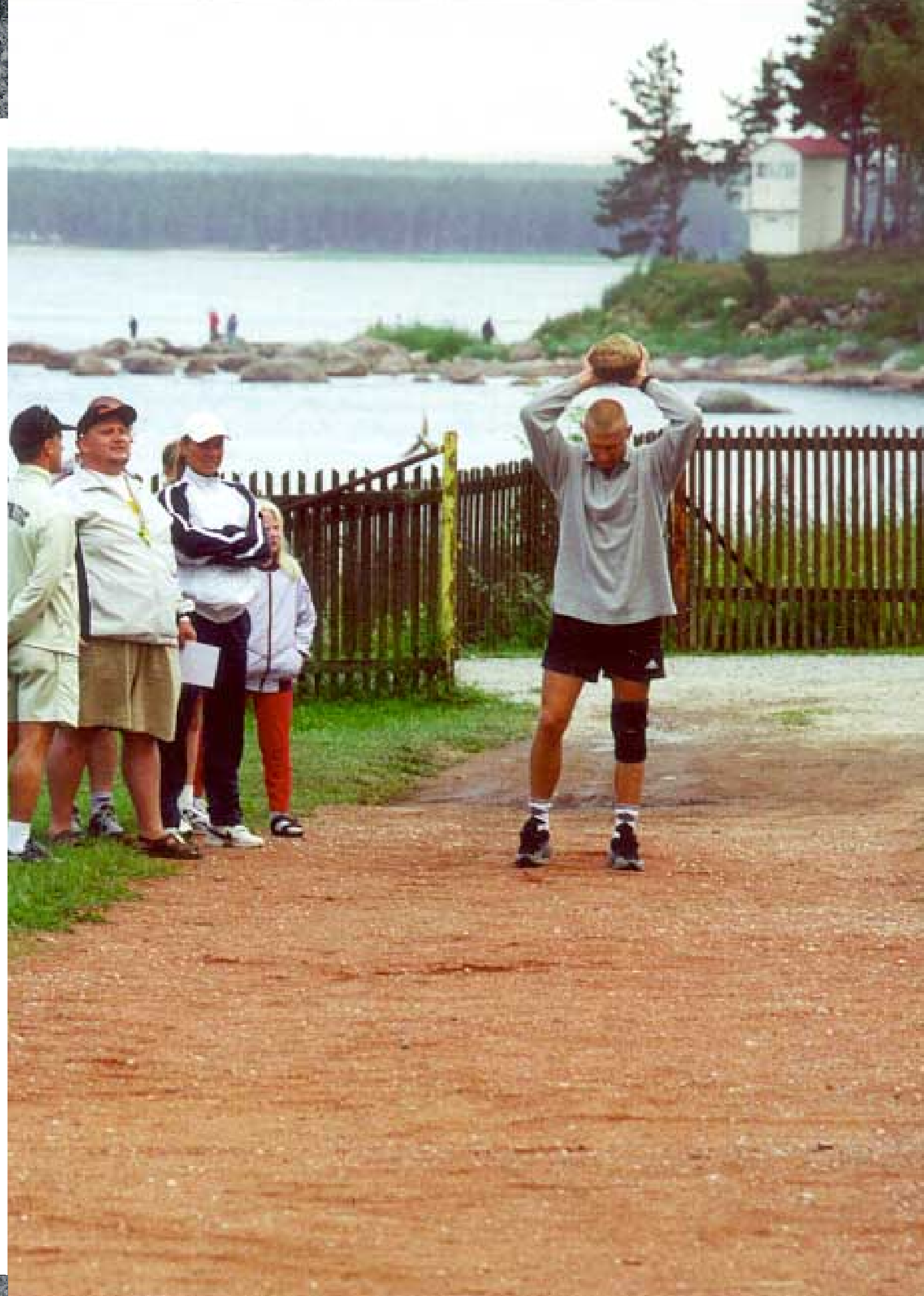
Nagu eespool nimetatud, on kõrgkoolides õppivate kaitsepolitseiametnike osakaal võrdlemisi suur. Sellise tulemuse olemee saavutanud tänu personalipoliitika ühele tegevussuunale - kõrgkoolis õppijaid igati toetada.

Ametnikega, kes soovivad omandada kõrgharidust, sõlmitakse leping, kus on fikseeritud ameti poolt tehtavad soodustused (õppemaksu tasumine, õppepuhkuste tasustamise tingimused) ning ametniku kohustused. Politseiteenistuse seadusest tulenevad kohustused, mille kohaselt tuleb koolituskulud hüvitada, kui isik lahkub teenistusest enne kolme aasta möödumist kulutuste tegemisest, seega tuleb siin märkida, et teatud soodustustega kaasnevad ka kõrgendatud nõudmised ja ootused riigilt.

Tulenevalt ameti eripärast ning Eesti riigiametnikele esitata-vatest pädevusnõuetest, pöörame erilist tähelepanu ka täiendõppe korraldamisele. Kaitsepolitsei ülesannetest lähtuvalt, pakume oma töötajatele kursusi igapäevatöös vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks. Meie töötajad osalevad kriminaalõigust ja –menetlust käsitlevatel kursustel. Oluline on, et kõik noored töötajad omandaksid kiiresti teadmised, milliseid esitab kaitsepolitseiametnikule ühiskond. Kõrvuti erialaste oskuste täien-damisega erinevatel kursustel, toimub töötajate pidev õpetamine ja arendamine ka ametisisestel õppepäevadel, kus koolitust annavad suures osas meie enda asjatundjad. Ametisisene täiend-koolitus ongi kõige efektiivsem, sest see võimaldab töötajatele edasi anda just kaitsepolitseis vajalikke teadmisi.

Kaitsepolitseiametnikule esitatavad nõuded füüsilise ette-valmistuse osas on kehtestatud Vabariigi Valitsuse poolt. Nõuta-va taseme saavutamiseks pakume omalt poolt töötajatele mitmeid sportimisvõimalusi. Nii on Kaitsepolitseiameti administratiiv-hoones väike spordisaal, mille sisustus vastab tänapäevastele nõuetele. Samuti on meie töötajatel võimalus soovi korral rentida ujulat ja pallimängudeks spordisaale. Populaarsemaiks pallimän-gudeks on läbi aastate olnud jalg- ja võrkpall. Mitmed meie töö-tajad on saavutanud häid tulemusi erinevate spordialade Eesti meistrivõistlustelt ning politseinike ja tuletõrjujate maailmamän-gudelt.

Mitmed ameti poolt korraldatavad spordiüritused on kujunenud traditsioonilisteks. Kord aastas toimub jalgpallivõistlus, suvemängud ning nädalalõpp talviste spordialade sõpradele. Kuna suvemängudel osalevad ka pereliikmed, on neist osavõtt eriti rohkearvuline ning oma sportlikku osavust saavad emade-isade kõrval näidata ka lapsed.

SÜMBOOLIKA JA TRADITSIOONID

Ametkonna traditsioonidele pandi alus vahetult enne Kaitsepolitseiameti 5. aastapäeva (18.VI 1998), kui töötati välja oma sümboolika (vapp, värvid ja eraldusmärgid), valmistati teenistusstaazi ja Aasta kaitsepolitseiniku rinnamärgid, õmmeldi oma munder jne. Nii vapi kui rinnamärkide kunstilise kavandi ja värvilahenduse autoriks on Kunstiülikooli õppejõud Arno Mäger. 2000. aasta lisas sama autori teostuses kaitsepolitsei sümboolikasse ka nägusa ametkonna lipu.

Lipu mõõtmed ja kirjelduse kinnitas siseminister Tarmo Loodus 20. septembril 2000 - aluseks Vabariigi Valitsuse 11. novembri 1993. a. määruse nr. 349 "Riigivapi kujutise kasutamise kord" (RT I 93, 72/73, 1027; 1994, 41, 664; 65, 1125; 72, 1271; 2000, 66, 426) punkt 3 ja Vabariigi Valitsuse 03. augusti 1998. a. määruse nr. 171 "Kaitsepolitseiameti põhimääruse kinnitamine" (RT I 1998, 70, 1176; 2000, 66, 425) punkt 19.

Eesti Lipu Muuseumis Otepääl 21.12.2000

Statuudi kohaselt on Kaitsepolitseiameti lipu laiuse ja pikkuse vahekord 7:9. Lipu normaalsuurus koos lipuvarda taskuga on 1100 x 1450 millimeetrit. Lipu üks külg kannab riiklikku ja teine ametkondlikku sümboolikat. Riikliku külje põhi koosneb riigilipu värvides kolmest võrdse laiusega horisontaalsest värvilaiust: ülemine laid on sinine, keskmine must ja alumine valge. Lipu riikliku külje keskel asetseb suure riigivapi kujutis, kusjuures vapiloomad paiknevad peaga lipuvarda suunas. Lipu riikliku külje igas nurgas paiknevad diagonaalsuunal kolm ühest rootsust hargnevat kuld kollast tammelehte.

Otepää kirik 21.12.2000

Kaitsepolitsei lipp

Kaitsepolitseiameti lipu ametkondliku külje põhi on tumesinine. Lipu keskel asetseb Kaitsepolitseiameti vapiloom greif, kes hoiab oma käppade vahel väikest riigivappi. Greif paikneb peaga lipuvarda suunas. Greif on kuldkollases toonis ning greifi keel ja küüned on punast värvi. Greifi kohal paikneb kaarekujuliselt kollases antiikvakirjas Kaitsepolitseiameti tunnuslause “VIRTUTE ET CONSTANTIA” (“VAPRUSE JA PÜSIVUSEGA”). Greifi all paikneb horisontaalselt iseseisva ameti asutamisaastat tähistav number “1993”. Kaitsepolitseiameti lippu ümbritsevad kuldkollased narmad. Lipuvarda otsik on poleeritud messingist, piigikujuline, südamikus väljasætuna Kaitsepolitseiameti vapilooma siluett.

Lipu pidulik annetamine EV Siseministeeriumilt Kaitsepolitseiametile ja selle pühitsemine leidsid aset 21. detsembril 2000 Valgamaal Otepää kirikus ja Eesti Lipu Muuseumis. Tseremoonia oli teadlikult ajastatud talve alguse hetkele (kell 15.37), kui looduses jõuab lõpule pimeduseperiood ja päike alustab uut valguse võidukäiku. Eesti rahvusvärvide ajaloos olulist osa mänginud Otepää luteri kirik ei olnud tseremooniaks mitte juhuslikult valitud. Siinkohal tasub meenutada, et 04. juunil 1884 pühitseti Otepää kirikumõisa saalis Eesti Üliõpilaste Seltsi sinimustvalge lipp, millest hiljem kujunes rahvuslipp ja 1922. aastal Eesti Vabariigi riigilipp. Ka 1934. aastal tõusis Otepää kirik avalikkuse tähelepanu keskmesse, kui riigijuhtide ja valitsustegelaste osavõtul tähistati Eesti rahvuslipu pühitsemise 50. sünnipäeva ja kiriku peasissekäigu kõrvale kinnitati skulptor Voldemar Melliku valmistatud bareljeefid.

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSMINE

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 1 sätestab, et Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, mille kõrgeimaks riigivõimu kandjaks on rahvas. Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ning võõrandamatu.

Põhiseaduse esimesest põhimõttest lähtudes on kaitsepolitsei kõige olulisemaks ülesandeks kahtlemata põhiseadusliku korra ja territoriaalse terviklikkuse tagamine, mis on Eesti Vabariigi eksisteerimise tingimusteks. Möödunud aastatuhande viimasel kümnendil põhiseaduslikku korda ohustavad protsessid, nagu mitmekümne tuhande osavõtjaga Interrinde miitingud Tallinnas, mässupropagandast lollitatud venekeelse elanikkonna rünnak Toompeale, nüüdseks paljastatud Interrinde aktivistide korraldatud ja poliitilise olukorra destabiliseerimisele suunatud arvukad plahvatused, korduvad katsed korraldada valdavalt venekeelse elanikkonnaga Ida-Virumaal referendum, eesmärgiga eraldada see piirkond Eesti Vabariigi territooriumist, on jäänudki mõõdanikku. Samasse perioodi jäid ka nn. jäägrikriis, Eesti Rahvuslaste Keskliidu poolt propageeritud karistussalkade moodustumise ideed võitluseks organiseeritud kuritegevusega ning omavolijuhtumid vabatahtliku relvastatud formeeringu - Kaitsealiidu - malevates (näiteks Eesti Põllumajanduse Akadeemia peahoone ebaseaduslik hõivamine Tartus, eriüksuse SOG liikmete sattumine kuritegelikule teele, kaitsealiitlaste kaasamine äriühingute tülisse Bekkeri sadamas), mis leidsid ka rahvusvahelist kõlapinda ja kahjustasid Eesti Vabariigi mainet ajal, kui prioriteetseks on seatud ühinemine mitmete rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Ajastule iseloomulik kummaline koosus kirikupühal: endine KGB luureohvitser (O), sõjakad barkašovlased ja vene õigeusupreestrid

Alanud aastatuhandel on ka Eestis leidnud laiemat kõlapinda seni meie lähinaabrite probleemiks olnud klassikaline ekstremism. Sellised ekstremismi voolud tulenevad nii idast kui läänest. Ühelt poolt on tegemist valdavalt Venemaal tegutsevate neonatslike organisatsioonide (Aleksandr Barkašovi juhitud Vene Rahvuslik Ühtsus ehk rahva keeles “barkašovlased” ja Eduard Limonovi juhitud Venemaa Natsionaalbolševistlik Partei ehk rahva keeles “limonovlased”) püüdega kanda oma ideed üle ka Eesti ühiskonda.

Barkašovlased on oma tegevusest senini märku andnud peamiselt vastavate väljaannete (“Russki Porjadok”) jagamisega asjast huvitatutele ja vene rahvast ühinema kutsuvate lendlehtede levitamisega. Nimetatud üllitised kannavad tavaliselt iseloomulikku svastikat meenutavat sümboolikat, mida barkašovlased isekeskis nimetavad kolovratiks. Barkašovlaste näol on tegemist vene õigeusku ülistavate šovinistidega ja veendunud antisemiitidega. Aastal 2000 oli täheldatav barkašovlaste lähenemine Moskva patriarhaadile lojaalsetele vene õigeusu ringkondadele, mis väljendus näiteks usupühade turvamises Kuremäe Kloostri. Niisugune sündmuste areng on Eesti vene koguduste tõsiusksed

jumalakartlikud liikmed nõutuks teinud. Kuigi veendunud barkašovlaste koguarv ei ole veel märkimisväärne, viitavad ühiskonnas (sh vene kogukonnas) toimuva sotsiaalse kihistumisega kaasnevad probleemid nende toetuse kasvule.

2000. aasta poliitilise ekstremismi esirinda tõusid vaieldamatult limonovlased, kes ründasid Läti ja Eesti saatkondi Moskvas ning hõivasid novembris Riias Püha Peetruse kiriku. Nimetatud tegu on hiljem hinnatud terroristlikuks aktiks. Võttes lühidalt kokku limonovlaste ideoloogia, siis nende näol on tegemist anarhistlike kalduvustega antisemiitidega, kelle tegevus on suunatud skandaalide korraldamisele, et ületada uudiste künnis ja võita vahendeid valimata avalikkuse tähelepanu. Eestis end limonovlasteks nimetav valdavalt noorukitest koosnev grupp ei ole oma organiseerituse ja aktiivsuse poolest võrreldav Venemaal ja Lätis tegutsevate “relvavendadega”, küll eksisteerib aga oht Venemaal tegutsevate limonovlaste äkkdessandiks ka Eesti Vabariiki.

Aastal 2000 tuli kaitsepolitsei töötajatel esmakordselt kokku puutuda ka täiesti uuelaadse nähtusega - tabati ja toimetati esmakordselt kohtupinki Internetis poliitilist vaenu õhutanud lehekülje koostaja, mille tulemusena sai viimane kriminaalkorras karistatud. Esialgselt ennast organisatsiooniks nimetav lehekülje koostaja osutus nooreks arvutihuviliseks, kes osavalt jälgi segades otsustas Interneti väidetavat anonüümsust kasutades ühiskonda šokeerida. Suur oli aga mehikese üllatus, kui mõne kuu möödudes korrakaitse raske käsi ta õlga puudutas ja tuli minna toimepandud teo eest vastust andma. Sellest juhtumist tulenevalt on võimalik lähitulevikus prognoosida Interneti vahendusel ka kaitsepolitsei pädevusse kuuluvate kuritegude toimepanemise kasvu.

2000. aastal tekkis tänavapilti üha rohkem põetud peade ja sageli ohtralt tätoveeritud ihuga noori mehi, kes torkavad silma oma labase ja agressiivse provotseeriva käitumisega mitte valgest rassist isikute suhtes. Põhiliselt võib selliseid *skinheade* senini tegutsemas näha vaid Tallinnas ja Tartus. Samas on märgata Skandinaavias tegutsevate neonatside ja *skinheadide* organisatsioonide üha suurenevat huvi Eesti

Näiteid vasak- ja paremäärmuslikust propagandast Eestis: ajalehed, tätoveeringud ja T-särgid läänest

vastu. Skandinaavia riikide *skinheadid* on püüdnud seni Eestis trükkida oma propagandaväljaandeid ja korraldada vastavasisulisi kinniseid üritusi. Eesti *skinheadlus* on alles algstaadiumis. Senine liikumine on olnud suhteliselt stiihiline: kindlat liidrit ei ole välja kujunenud, tegutsevad mitmed eraldi grupid, puuduvad ühtsed koosolekud. Suuremad kogunemised kinnistel üritustel on langenud kokku omaaegsete Kolmanda Reichi natsionaalsotsialistlike tähtpäevade tähistamisega. Samas võis 2000. aastal täheldada ka Eesti *skinheadide* üha saginevat osavõttu Soomes toimuvatest *skinheadide* üritustest. Kuid Skandinaavia riikide kogemusi arvestades varem või hiljem Eesti *skinheadid* organiseeruvad ja kujunevad välja nende kindlad liidrid. Eesti liitumisel Euroopa Liiduga kaasnevad tõenäoliselt sotsiaalsed probleemid - suurem konkurents vabadele töökohtadele ja võõrtööjõu sissevoolu kasv - saavad viljakaks pinnaseks *skinheadide* ideoloogia levikule.

Kuna seni on Eestis ettevalmistatavaid põhiseaduslikku korda potentsiaalselt ohustavaid kuritegusid suudetud ära hoida või tõkestada ilma kriminaalsanktsioone rakendamata, siis on ka tulevikus kaitsepolitsei peamised ressursid ja jõud suunatud preventiivsele tegevusele. Kaitsepolitsei ülesandeks jääb ka lähitulevikus kontrollida nii vasak- kui ka parempoolseid äärmuslikult meelestatud isikute gruppe, eesmärgiga hoida ära ja tõkestada nendepoolset põhiseaduslikku korda ohustavat tegevust, vajaduse korral aga teostada kohtuelse kriminaalmenetlust.

VASTULUURE

Alates 1991. aastast on Eesti Vabariik liikunud järjekindlalt tagasi Euroopasse, kust ta 1940. aastal Nõukogude Liidu poolt okupeerituna vägivaldselt välja kisti. Nimetatud protsess väljendub eelkõige kindlas tahtes liituda arvukate Euroopa ja maailma poliitikat kujundavate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Vastureaktsioonina on end NSV Liidu õigusjärglaseks kuulutanud Vene Föderatsiooni erineva tasemega tippoliitikud korduvalt revanšistlikult rõhutanud Venemaa “igavesi huvisid” Läänemere regioonis, sealhulgas ka Eestis. Üheks riigi huvide varjatud kandjaks on erinevad eriteenistused, mille luuretegevuse teostamine on suunatud teise riigi (Eesti) kohta väärtusliku informatsiooni kogumisele.

Kaitsepolitsei teiseks põhiülesandeks on välismaiste eriteenistuste Eesti Vabariigi vastu suunatud tegevuse paljastamine ja tõkestamine kuni kohtueelse kriminaalmenetluse läbi viimiseni KrK § 63 (salakuulamine) tunnuste ilmnemisel. Kaitsepolitsei vastuluurealane jälitustegevus kulgeb kahes peamises suunas:

- 1) **teostada jälitustegevust juhtumite suhtes, mis võivad viia salakuulaja tabamisele, kes kogub välisriigi luure ülesandel väärtuslikku teavet, ohustades Eesti Vabariigi iseseisvust ja sõltumatust;**
- 2) **tõkestada nende välisriigi luureohvitseride tegevus, kes otsivad koostööle kallutamise ehk agendiks värbamise eesmärgil isikuid, kellel on juurdepääs Eesti riigisaladustele.**

“Välitöödel”

Salakuulamine, mille otseseks tõkestamiseks vastuluureteenistus on loodud, ei seisne üksnes riigisaladust sisaldava informatsiooni kogumises, vaid ka välisriigi luure ülesandel muu antud ajas ja ruumis olulist tähtsust omava informatsiooni kogumises. Viimane võib tavaliselt puudutada näiteks riikidevahelisi läbirääkimisi, kus vajatakse eelteadmisi vastaspoole läbirääkijate taktika ja seisukohtade kindluse osas. Samasse kategooriasse kuulub aga ka informatsioon riigi suhete, kontaktide ja koostöö ulatusest rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste riikidega, riigiametnike ja poliitikute iseloomustused - eelkõige just nõrkuste, kinnistunud harjumuste ja hobide osas. Niisuguse informatsiooni saamisele ja ärakasutamisele järgneb tavaliselt tegevus, mis on suunatud teise poole otsuste kallutamisele soovitud suunas ehk teisiti öeldes protsesside mõjutamisele.

Omades piisavalt eelteadmisi teise riigi otsuselangetajatest (riigipeadest kuni kõige madalama astme ametnikeni), on võimalik neile soovitud eesmärgi saavutamiseks läbi vahendajate serveerida tegelikku olukorda hägustavat tendentslikku informatsiooni, varjatud ähvardusi või koguni lausvalet. Samuti kuulub mõjutamise kategooriasse ka nii kohaliku kui rahvusvahelise üldsusega manipuleerimine läbi uudisteagentuuride, kes oma sensatsioonijanus “sööda” kergesti alla neelates levitavad sageli valeinformatsiooni üle kogu maailma. Klassikalisteks sellelaadseteks

uudisteks on olnud näiteks *Balti riikidest pärit “valgetes sukkepükstes endiste naislaskesuusatajate” osavõtt lahingutegevusest SRÜ-sisestes konfliktipiirkondades* või Vene vägede poolt tuvastatud *baltikeelne* (lingvistiline nonsenss!) *raadioside Tšetšeenia konfliktipiirkonnas*. Need on vaid paar markantseimat näidet ülejäänud kurioosumitest. Sellised uudised baseeruvad valdavalt kas lausvalel või moonutatud faktidel, mille eesmärgiks on diskreditada riigi juhtkonda kodanike silmis ja seada kahtluse alla riigi maine rahvusvahelisel tasandil.

Võõrriigi eriteenistuste tegevuse tõkestamiseks ei ole sageli võimalik ega ka vajalik kasutada kriminaalmenetlust, küll aga on võimalik kirjeldatud tegevust tõkestada ja riigi julgeolekut ohustavate tagajärgede saabumist vältida. Selleks tuleb lihtsalt *Jälitustegevuse seaduses* lubatud meetodeid ja vahendeid oskuslikult kasutada ning riigi juhtkonda võimalikest ohtudest õigeaegselt teavitada. Avalikkuseni niisugune igapäevane (ja tihti väga pingeline) ennetav tegevus tavaliselt ei jõua, kuid seda tuleb taolise tundliku valdkonna puhul täiesti normaalseks pidada.

“Saaki” varitsemas

Eeltoodud ülesande täitmise tulemusena olid 2000. aasta suvel sunnitud Eesti Vabariigist lahkuma kaks Vene Föderatsiooni diplomaati-luurajat. Mõnelele diplomaatile keeldus Eesti Vabariik andmast pikaajalist diplomaatilist viisat, kuivõrd nende saabumist Eesti Vabariiki loeti regiooni julgeolekule laiemas mõistes ohtlikuks. Samas fikseeriti kaitsepolitsei töötajate poolt ka maailmas üldteada diplomaat-luurajate visiite Eestisse, mis langesid ajaliselt “juhuslikult” kokku kõrgetasemeliste rahvusvaheliste organisatsioonidega liitumise läbirääkimisi pidavate delegatsioonide visiitidega.

RIIGISALADUSTE KAITSE

Eelmise teema jätkuna on oluline ka riigisaladuse kaitsega seonduv valdkond. Eelkõige riigisaladust reguleeriva seaduse ja selle alusel toimiva süsteemi olemasolu, mis peab reguleerima Eesti Vabariigi julgeoleku tagamise huvides avalikuks tulemise eest kaitset vajavat teavet, mis on riigi omand, riigi kontrolli all või toodetud riigi poolt või riigi jaoks. Kaitsepolitsei teostab julgeolekukontrolli isikute suhtes, kellele taotletakse riigisaladusele juurdepääsuluba, välja arvatud kaitseväge tegevteenistuses olevad isikud. Pärast julgeolekukontrolli teostamist otsustatakse loa andmine või selle andmisest keeldumine. Samuti teostatakse julgeolekukontrolli kohtunikukandidaatide osas, mille tulemusena kogutud andmed edastatakse Riigikohtule.

Kuna Eesti Vabariik on seadnud oma välispoliitiliseks eesmärgiks erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks saamise, siis üheks liitumise eeltingimuseks on ka toimiva riigisaladuse seaduse olemasolu, sest vastasel korral ei ole salajast informatsiooni võimalik vahetada. 2000. aastal sõlmiti Eesti Vabariigi ja mitmete välisriikide vahel salajase informatsiooni vahetamise lepingud, mis olid ühelt poolt tunnustuseks Eesti riigisaladuse kaitse süsteemile ja teiselt poolt seavad üha ulatuslikumaid kohustusi ka Kaitsepolitseiametile, kes vastutab riigisaladuse seaduse tagamise eest riigis.

26. jaanuaril 1999 võttis Riigikogu vastu käesoleval ajal kehtiva *Riigisaladuse seaduse*, mille Vabariigi President 12.02.1999 välja kuulutas. Seadus hakkas kehtima 28. veebruaril 1999 ja alates sellest ajast kuni tänaseni ei ole seadust olulises osas muudetud. 08. juulil 1999 kinnitati Vabariigi Valitsuse määrusega *Riigisaladuse kaitse kord* ja *Riigisaladusele juurdepääsu loa andmise kord*. 1999. aastal kehtima hakanud demokraatlik riigisaladuse seadus on juba kolmas, mis parlamendi poolt perioodil 1994-1999 vastu võetud.

Riigisaladuse kaitse tagamise üks olulisemaid tegureid on inimfaktor: riigisaladusega kokkupuutuvatest inimestest oleneb, kas ja kuidas salajast teavet avalikuks tuleku eest kaitstakse. Seetõttu on äärmiselt tähtis osa julgeolekukontrollil, mida viiakse läbi isikute suhtes, kes taotlevad riigisaladusele juurdepääsu luba. Samuti otsustab kaitsepolitsei pärast julgeoleku kontrolli teostamist loaandmise või selle andmisest keeldumise küsimuse. Sealjuures kontrollitakse ühelt poolt isiku juurdepääsu vajadust ja tema vastavust riigisaladusele juurdepääsuloa saamise tingimustele. Õigus juurdepääsuks riigisaladusele on alati ainult põhjendatud teadmishvajaduse korral.

Riigisaladusele juurdepääsu õigusega kaasnevad loomulikult ka kohustused. Riigisaladusele juurdepääsu loa omanik peab hoidma saladuses talle teatavaks saanud riigisaladust, samuti peab ta kaitsma tema valduses olevat salastatud teabekandjat avalikuks tuleku ja kõrvalise isiku juurdepääsu eest.

Seega on kaitsepolitsei ülesanneteks ühelt poolt kontrollida riigisaladuse kaitse programmide-süsteemide olemasolu ja korrasolekut ning töötajate juurdepääsu riigisaladusele, teiselt poolt aga viia regulaarselt läbi koolitust riigisaladuse kaitse küsimustes ning menetleda riigisaladuse ebaseadusliku avalikustamise faktide suhtes algatatud kriminaalasju. Eesti ühinemisel rahvusvaheliste kaitsealaste organisatsioonidega (NATO, WEU) on lähitulevikus vajalik välja töötada ja ellu rakendada ka riigisaladuse kaitset reguleeriv seadusandlik baas kaitsetööstuse jaoks. Selle süsteemi kujundamisel on oluline roll ka kaitsepolitseil.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE

Viimasel viiel aastal ei ole Eestis rahvusvahelise terrorismiga seostatavaid kuritegusid (plahvatused, tapmised) toime pandud. Samuti ei ole märgatud välismaiste terroriorganisatsioonide aktiivset huvi Eesti vastu. Sellele vaatamata jätkab kaitsepolitseiamet ka 2001. aastal eelkõige just jõupingutusi nimetatud kuritegude ärahoidmiseks ning tõkestamiseks. Oluline on ka võimalike terroristlike kalduvustega isikute kindlakstegemine ja grupeeringute tegevuse paljastamine ning võimalusel terroristide riigist väljasaatmine. Terrorismivastases võitluses on kaitsepolitsei prioriteediks lõhkeseadeldisi ning lõhkeainet valmistavate ja müüvate isikute paljastamine ning kinnipidamine. Just sellised isikud on potentsiaalsed abilisid rahvusvahelistele terroristidele, kui neil peaks tekkima vajadus Eestis terroriakte toime panna.

Sageli on lõhkeseadeldiste valmistajad seotud kuritegelike grupeeringutega, mis kasutavad neid ära plahvatuste toimepanemisel. Plahvatuste tellija-organiseerija, pommi valmistaja ja reaalselt plahvatuse täideviija on tihti eri inimesed ning taolise ahela kindlakstegemine ja kõigi plahvatusega seotud isikute süü tõendamine võib osutuda küllalt keerukaks. Oluliseks tuleb pidada ka mitmete riigiametite töötajate, kes otseselt soodustavad terroristlike kalduvustega isikute tegevust, kontrollimist ja nende kriminaalse tegevuse paljastamist. Teisalt tuleb jälgida ka kohalikke vähemuskogukondi ning äärmuslikult meelestatud rühmitusi, kes võiksid terroriaktidega endale poliitilist profiiti lõigata.

Terrorismivastase võitluse planeerimisel peab kaitsepolitseiamet olema pidevalt kursis ka maailmas tegutsevate suuremate ohugruppide tegevusega ja terroristide üha uuenevate võitlusviisidega. Koostöös sõbralike eriteenistustega kontrollib kaitsepolitsei ka terroristlike rühmituste ja meile teadaolevate isikute seoseid

Eestiga. Kaitsepolitseiameti prioriteediks on kindlaks teha ja neutraliseerida Eestis elavad isikud, kes saaksid osutada terroristidele abi võimalike rünnakute organiseerimisel. Tihti koguvad taolised isikud oma tegevuseks vajaliku finantsbaasi, pannes toime teisi kuritegusid, nagu narkokaubandus, äri lõhkematerjalidega, salakaubavedu, illegaalne inimsugeldamine, rahapesu. Eestis ja Põhjamaades võib terrorismiohtu väikeseks hinnata. Peamised kriisikoldded Euroopas 2001. aasta algul on kaitsepolitsei hinnangul:

- ■ ■ **Põhja-lirimaa vabadusvõitlus;**
- ■ ■ **Baski separatistide vabadusvõitlus Hispaanias;**
- ■ ■ **Balkani “püssirohutünn”.**

Seni Euroopale kõrgendatud ohtu kujutanud Türgis (Kurdistan) ja Itaalias (tugeva maffiamõjuga piirkonnad) 2000. aastal suuremaid terroriakte toime ei pandud. Samas võib viimasel ajal Eestis täheldada terroristliku organisatsiooni Kurdistan Tööpartei (PKK) pooldajate tegevuse aktiveerumist ning sidemete tihendamist välismaiste aktivistidega. Eesti kurde juhib Armeenia päritolu ärimees, kes on asutanud MTÜ Kurdi Ühingu. Muud Euroopas tegutsevad terroristliku iseloomuga rühmitused endast Eestile ohtu ei kujuta.

Ida poolt tuleb Eestil kindlasti arvestada Venemaa mõju ja sealse mõjuvõimsa organiseeritud kuritegevuse võimalike terroristlike huvidega. Samas puudub informatsioon Vene huvigruppide poolt kavandatavatest Eesti-vastastest aktsioonidest või terroriaktidest. Seoses Venemaalt tuleneva terrorismiohuga võib 2000. aasta sündmuste alusel tuua välja järgmised suundumused:

- ■ ■ **2000. aasta oli terroriaktide poolest rahulik, enamik intsidente olid seostatavad Tšetšeenia sõjaga.**
- ■ ■ **Tuleb arvestada, et Venemaa organiseeritud kuritegevusel on väga tugevad positsioonid riigi majanduses, panganduses ja võimustruktuurides.**
- ■ ■ **Venemaa majanduse madalseis ajendab sealseid kuritegelikke grupeeringuid aktiveerima oma tegevust välismaal. Seoses Eesti heade positsioonidega läbirääkimistel Euroopa Liidus, on Vene kuritegelik kapital huvitatud siinsesse majandusse investimisest. Idast tuleneva terrorismi tõkestamisel on kaitsepolitsei prioriteetses huviorbiidis siinne islami kogukond eesotsas Haron Dikajeviga. 2000. aasta algul soovis kaitsepolitsei Eestis ebaseaduslikult viibiva Dikajevi riigist välja saata, kuid kohus, viidates seaduselünkadele, ei pidanud kodakondsuseta Dikajevi väljasaatmist õigustatuks.**

Terroristide peamiseks finantsallikateks on kujunenud rahvusvaheline narkokaubandus ning just viimasel ajal võimsalt esile kerkinud inimsugeldamine. Kahjuks ei saa rahvusvahelist inimsugeldamist käsitledes mööda vaadata ka Eestist. Kaitsepolitsei on välja selgitanud, et Eestis tegutseb hindu rahvusest isiku juhitud kuritegelik grupeering, mis tegeleb Indiast ja Pakistanist pärit isikute Läände smugeldamisega. Tegutsetakse peamiselt kahe skeemi järgi:

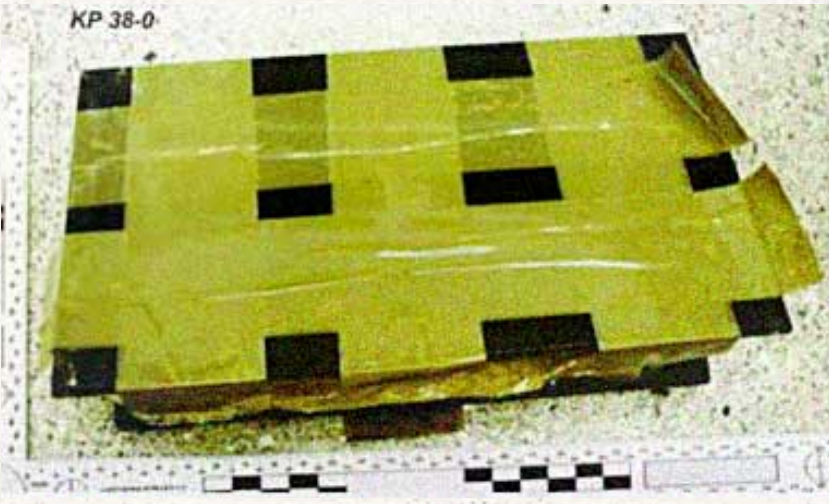
- ■ ■ **Põgenikule vormistatakse ametlik küllakutse, mille alusel hangitakse Eesti viisa. Eestis viibides broneeritakse isikule tagasisõidupilet läbi mõne Lääne-Euroopa riigi ning hangitakse vastava riigi viisa. Vahemaandumisel lääneriigis isik aga “kaob”, et peagi ilmuda kohalikkude migratsiooniametisse, kus palub valenime all asüüli. Sellisesse skeemi kaasatud isikute ja neile viisasad vormistavate äriühingute tuvastamiseks viib kaitsepolitsei koostöös välisministeeriumiga läbi operatsioone.**

Asitõendite otsimine pärast autopommi plahvatust

- ■ ■ **Illegaal tuuakse Eestisse võltsitud passiga või ametlikku piirikontrolli läbimata (kaks juhtumit Narva piiril, kus hiina ja korea rahvusest isikud püüdsid Lõuna - Korea passidega läbi Eesti Itaaliasse pääseda).**

18.04.2000 lõppes Tallinna linnakohtus süüdimõistvate otsustega protsess Araabia päritolu inimkaubitsejate üle, kes olid loonud korruptiivsed sidemed Eesti piirivalves, politseis ning Kodakondsus- ja Migratsiooniametis. Kuriteo organisatooreid Abdelaziz Ben Ajmi Glaied ja Ali Khadumi karistati reaalsete vabadusekaotuslike karistustega.

Euroopa Liiduga liitumise järgselt peab Eesti olema valmis illegaalide vastuvõtuks. Laekunud andmetel on Venemaal Aasiast saabunud kümneid tuhandeid põgenikke, kes ootavad võimalust Läände pagemiseks. Prognoosida võib ka sõjapõgenike saabumist Eestisse nii Tšetšeenia kui ka teistest kriisikollettist. Koos tavapõgenikega saavad taolistest piirkondadest ka kurjategijad ning kaasnevad kriminogeensele elemendile iseloomulikud protsessid - narkootikumide, relvade ja lõhkeaine salakaubavedu.

Käsitledes rahvusvahelist inimsugeldamist maailma mastaabis, toimivad järgmised inimveo skeemid:

- ■ ■ **Peamine kanal Aasiast (Hiina, Pakistan, Iraan, Iraak) läbi Venemaa ja Ida-Euroopa riikide (Ungari, Slovakkia, Tšehhimaa) läände.**
- ■ ■ **Alternatiivne kanal üle Vahemere, läbi Türgi, Jugoslaavia või Itaalia.**

Nimetatud kuriteoliigi omapäraks on ohvrite eneste suur huvi Euroopasse emigreeruda, mistõttu on taolisi kuritegusid ka raskem avastada. Teisalt on põgenikeäri rahvusvahelisele organiseeritud kuritegevusele väga tulus – ainuüksi inimkaubandusega teenitakse analüütikute hinnangul kuni 52 miljardit krooni aastas. Samas leiavad kurjategijad pagulastele ka rakenduse – naised ja lapsed suunatakse suuri kasumeid tootvasse seksitööstusesse, mehed on ideaalne taimelava terroristlikele rühmitustele ja narkoärile. Nimetatud skeemide toimimist tõestasid aasta algul Uus-Meremaal läbi viidud aktsioonid, kus riigi eriteenistused paljastasid Afganistani ja Iraani päritolu illegaalidest koosneva terrorirühmituse, mis valmistas ette rünnakut Austraalia tuumareaktorile. Väidetavalt olid sellegi haru juured Bin Ladeni impeeriumis, mis kinnitab veelkord varem laekunud teavet islami terroristide maailmavallutusplaanidest ning huvist tuumarelvu vastu.

Elektridetonaatorid ja ammoniidiga täidetud videokassetikarp

Lähtudes eespool toodust, ei ole raske märgata otseseid seoseid peamiselt rahalist kasumit taotleva rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse ning poliitiliste eesmärkidega terroristlike liikumiste vahel. Vastastikku kasulike ning toimivate ja mas- taapsete mehhanismidega moodustatakse võimas jõud, millest riikide õiguskaitseorganid ei saa mööda vaadata.

Terrorismi legaalseaduse Eesti õigusruumis annab krimi- naalkoodeksi § 64-1, mille järgi käsitletakse terrorismina isikule, ettevõttele, asutusele või organisatsioonile kallaletungimise, samuti vara hõivamisele, purustamisele või rikkumisele või inimeste hävitamisele või tervisekahjustuste tekitamisele suu- natud tegude toimepanemist sõja või rahvusvahelise konflikti provotseerimise või muul poliitilisel või usulisel eesmärgil. Olulise tunnuseks tuleb siinjuures vaadata just viimast lõiku – et teatud tegu omaks terrorismi tunnuseid, peab selle eesmärk olema:

- ■ ■ **sõja provotseerimine;**
- ■ ■ **rahvusvahelise konflikti provotseerimine;**
- ■ ■ **muu poliitiline eesmärk;**
- ■ ■ **muu usuline eesmärk.**

Seega ei ole mitte iga plahvatus või ühiskonnas laia vastukaja leidnud vägivaldaakt terrorism, nagu tavakäsitlustes ja isegi mee- dias tihti kiputakse arvama. Kaitsepolitsei ameti funktsiooniks on nii inimohvritega lõppenud plahvatuste uurimine ja avastamine kui ka plahvatuste ennetamine. Sel eesmärgil tehakse pidevat jäli- tustööd isikute tabamiseks, kes tegelevad lõhkeseadeldiste valmis-

tamise ja turustamisega. Seni ei ole kuritege- likud ühendused terrorismi eesmärgil Eestis plahvatusi toime pannud. Enamasti on tegu olnud omavaheliste isiklike ja rahaliste konf- liktide lahendamiseks. Seetõttu ongi oluline pidev ja aktiivne jälitustegevus ja ennetustöö, et hoida lõhkematerjali konfiskeerimise ja pommimeistrite vahistamisega ära võimalikud pommiplahvatused ning hoida kuritegelikke grupeeringuid kontrolli all.

Plahvatuste statistikat jälgides on heameel tõdeda, et plahvatuste arv Eestis on alates 1996. aastast iga aastaga langenud. Ka 2000. aastal vähenesid 1999. aastaga võrreldes nii plahvatuste üldarv kui ka nende läbi kodanikele ja ühiskonnale tekitatud kahju. Samuti pandi varasemast tunduvalt vähem toime suurt avalikku kõlapinda leidnud plah- vatusi (sisuliselt oli selleks ainult “Stockman- ni” kaubamajas toimunud plahvatus, mis leidis väga kiire lahenduse). Eeltoodud näitajaid võib seletada asjaoluga, et käesolevaks ajaks on ära võetud suures koguses lõhkeainet ning on paljastatud arvukalt lõhkeseadeldisi valmis- tanud ja müünud isikuid. Ka on kuritegelik maailm tellimusmõrvade toimepanemisel või hirmutamisel järjest rohkem hakanud kasuta- ma ebaseaduslikult omandatud tulirelvi. Taolise tendentsi jätkumist võib prognoosida ka tulevikus.

Täiesti uue kuriteoliigina tuli vaadeldaval perioodil Eestis kahjuks kasutusele ohvritele kirja- pommide läkitamine. 17. detsembril 1999 saadeti raamatuks maskeeritud kirja- pomm Tallinna ärimehlele, kes sai toimunud plahva- tuses kergelt vigastada. 6. märtsil 2000 saadeti kirja- pomm Tartu kunstnikule Mariann Raud- sepale, kuid eridemineerijad suutsid selle enne plahvatamist kahjutuks teha. Viimase juhtumi puhul pidas kaitsepolitsei 24. juunil 2000 kinni ja esitas süüdistuse Mariann Raudsepa endise- le vabaabielukaaslasle Peeter Kõivule.

Dokumendi ehtsuse kontrollimine

Demineerimisalased väljakutsed, Päästeameti poolt likvidee- ritud ja Kaitsepolitsei ameti poolt jälitustegevuse käigus ära- võetud lõhkekehad, lõhkeseadeldised ja lõhkeaine.

25.05.1992 - 31.12.2000

Aasta	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Väljakutsed	78	228	624	896	820	947	838	1444	1369
Plahvatused	3	41	71	81	44	40	41	35	31
Hukkunuid	2	5	1	10	6	6	7	5	2
Vigastatuid	2	10	11	26	24	20	6	16	18
Pommihävardused	7	97	125	221	161	150	184	445	454
neist: koolides	6	45	28	63	45	56	91	251	235
Pommikahtlused					135	102	100	148	222
Pommitehniline kontroll				52	58	86	278	296	537
Kahjutustatud lõhkekehad	228	1466	1958	4046	1898	10949	2152	2340	1437
neist: lennukipommid	14	18	264	119	36	13	6	8	6
Päästeameti poolt leitud lõhkeseadeldised	1	6	11	28	17	16	13	8	6
Kaitsepolitsei poolt ära võetud lõhkeseadeldised				22		60	7	4	7
Kaitsepolitsei poolt ära võetud lõhkeainet			110 kg	3343 kg	600 kg	100 kg	98 kg	46 kg	25 kg

Laste mänguasja korpusesse ehitatud lõhkeseadeldis

2000. aastal algatati kaitsepolitseis 8 kriminaalasja plahvatuse (k.a. plahvatuse ettevalmistamine) asjaolude väljaselgitamiseks, millest 5 kriminaalasja saadeti kohtusse, kaks lõpetati isiku surma tõttu ja ühes asjas menetlus peatati. Lõhkeseadeldise ebaseadusliku valmistamise, omandamise, hoidmise, edasitoimetamise, müümise või üleandmise fakti põhjal algatati 5 kriminaalasja, millest 4 saadeti kohtusse ja ühes lõpetati menetlus.

Plahvatuste avastamise ja kuritegude menetlemise efektiivsuse hindamisel tuleb märkida, et tihti kulub plahvatuse tegelike põhjuste avastamise ning kurjategijate tabamiseni mitu aastat. See näitab läbiviidud jälitustegevuse põhjalikkust ning terrorismitunnustega plahvatuste uurimise keerukust. Nii avastati ja saadeti 2000. aastal kohtusse ka kolm kriminaalasja, mis olid sooritatud mitu aastat tagasi.

Kohtusse jõudis omal ajal suurt kõlapinda tekitanud plahvatus, mis pandi toime 26.08.1993. a nn. Linnuvabriku grupi liikmete poolt Tallinnas südalinnas Vabaduse väljaku ja

Käepärastest vahenditest valmistatud lõhkeseadeldis konkurendi kõrvaldamiseks

Harju tänava nurgal. Plahvatuse, mille motiiviks oli tollal rivaalitsenud kahe allilmagrupeeringu omavaheline arveteklaarimine, tagajärjel tekitati suurt materiaalet kahju ja mitmele isikule raskeid kehavigastusi. Mitmed tollased plahvatuse organiseerijad on praeguseks juba vägivaldsesse surma surnud. Lisaks varem süüdi mõistetud Robert Pohlakule jõudis teise isikuna kohtupinki aastaid kaitsepolitsei poolt tagaotsitud Janek Kuk, kelle kohus lihtmenetluse korras ka süüdi mõistis.

Kindlasti läheb ajalukku ka Kaitsepolitseiameti poolt menetletud 1991. aastal Tallinnas, aadressil Toompea 1, Kodukaitse staabis toimunud plahvatuse asjaolude väljaselgitamiseks algatatud kriminaalasi. Uurimise käigus tuvastati, et plahvatuse pani toime endise Nõukogude armee dessantväelane Boriss Sleptsov, kes oli 1980-ndate aastate lõpus ja 1990-ndate aastate alguses seotud Interrinde liikumisega ning kuulus Mihhail Lõssenko juhitud Interrinde nn. lahingüksusesse. Nimetatud üksuse ülesandeks oli Eestis diversiooniaktide läbiviimine - eesmärgiga destabiliseerida siinset poliitilist olukorda, õhutada rahvustevahelist vaenu, provotseerida NSV Liidu relvajõude takistama Eesti taasiseseisvumist. Plahvatuse Kodukaitse staabis teostas B. Sleptsov Mihhail Lõssenko isiklikul korraldusel, viies lõhkekeha staabi ruumidesse. Üheksa aastat hiljem nimetatud kuritegu paljastati ja ka B. Sleptsov tunnistas selle puhtsüdamlikult üles. Lisaks kõnealusele plahvatusele tunnistas endine dessantväelane üles veel mitmete tollal nii siseriigis kui ka välismaal suurt vastukaja põhjustanud plahvatuste teostamise Eesti territooriumil:

- ■ ■ **plahvatus Tallinnas Interrinde streigikomitee ruumides;**
- ■ ■ **plahvatus Tallinnas “Dvigateli” tehase ühiselamus Interrinde staabis;**
- ■ ■ **plahvatus Tallinna idarajooni parteikomitee ees;**
- ■ ■ **plahvatus Pärnumaal Tahkurannas kunagise Eesti presidendi Konstantin Pätsi ausamba jalamil.**

Puhtsüdamliku ülestunnistuse kohaselt pani B. Sleptsov kaks viimast plahvatust toime koos tolleaegse Interrinde liikumise aktivisti Pjotr Rožokiga, kes oli isiklikult ka mõlema plahvatuse organiseerijaks. Nii B. Sleptsov kui mitmed teised Interrinde lahinguüksuse võitlejad said ülalmainitud perioodil Pihkvas asunud

dessantvägede polgus eriettevalmistuse diversiooniaktide toimepanemiseks. Sealtsamast pärines ka plahvatuste sooritamiseks kasutatud lõhkeaine.

Kuna B. Sleptsovi poolt ülestunnistatud kuriteod olid aegunud, ei saanud kaitsepolitsei teda kriminaalvastutusele võtta. Ent antud juhul omavad süüdimõistmisest märksa suuremat tähtsust kaks asjaolu: 1) Eesti elanikkond ja rahvusvaheline üldsus said selge vastuse, kes 1990-ndate aastate alguse plahvatusi organiseerisid ja toime panid; 2) peasüüdlane kahetses ise avalikult oma tegu, tunnistades sellega, et võitles valel poolel vale eesmärgi nimel.

Süsteemne lähenemine kriminaalasjade menetlemisel ja ulatuslik järelevalve läbitöötlus osutusid 2000. aastal eriti edukaks erinevatel aegadel Tartu linnas toimunud plahvatuste avastamisel.

Nii saadeti kohtusse 30.10.1997 Tartu Politseiprefektuuris algatatud kriminaalasi 20. oktoobril 1997 kella 01.20 ajal Tartus Tiigi tn 59-10 korteri ukse taga toimunud lõhkeseadeldise plahvatuse, millega tekitati purustusi ja varalist kahju nii nimetatud korteri omanikule, tema naabritele kui Tartu Linnavalitsusele (Tiigi 59 elumaja omanik), suhtes 28.02. 1998 oli menetlus kriminaalasjas peatatud, kuna ei suudetud kindlaks teha kuriteo toime pannud isikut. 11.05.2000 saatis Tartu Prokuratuur kriminaalasja kaitsepolitsei uurimisalluvusse ja menetlus uuendati.

Eeluurimisel tehti kindlaks, et plahvatuse sooritas varem varavastaste kuritegude toimepanemise eest karistatud Deniss Romanov, kes pressis ajavahemikul septembrist - detsembrini 1997 Tartus Aleksandr Korolkovilt välja raha summas 3000 krooni. Väljapressimise eesmärgil peksis D. Romanov A. Korolkovi, tekitades viimasele kehavigastusi. Kui otsese füüsilise vägivalga kasutamine tulemusi ei andnud, lõhkas ta A. Korolkovi korteri ukse taga omavalmistatud lõhkeseadeldise. Plahvatuse tagajärjel tekitati A. Korolkovile ja tema kolmele korterinaabrile vara hävitamise ja rikkumisega kokku 19 000 krooni ja maja haldavale Tartu Linnavalitsusele 15 000 krooni kahju.

Paljastati 22.08.1996 kella 02.45 ajal Tartus Kastani 90 toimunud plahvatuse, mille panid eelneval kokkuleppel toime Rudolf Nesterov ja Roman Gribov, asjaolud. R. Nesterov viskas tahtlikult AS-i Arep vara hävitamise eesmärgil viimasele kuuluva autovaruosade kaupluse ruumidesse lõhkeseadeldise, mille plahvatus põhjustas kauplusele suure varalise kahju.

Samuti selgitati välja 1998. a. oktoobris Tartu maakonna elanikult Daimar Elpilt 2 400 000 krooni väljapressimise eesmärgil sooritatud plahvatuse organiseerijad (Lars Laas ja Alfred Paulson) ja toimepanija (Pavel Kadõkov). Neist Lars Laas omandas ebaseaduslikult vähemalt 4 kg tsiviilotstarbelist lõhkematerjali ammoniit 6ŽV ja 20 elektridetonatorit ED-8Ž, mida hoidis ebaseaduslikult oma elukohas Elva linnas ja andis 1998. a. oktoobris üle Pavel Kadõkovile. Lõhkematerjalist, detonatoritest ja kolmesoonelisest sini-puna-valgest isolatsiooniga traadist meisterdas viimane lõhkeseadeldise, mille ta ise 19.10.1998 kella 23.45 paiku Tartu linnas Nelgi 26 maja juurde pargitud väikebusi “Volkswagen Transporter” all lõhkas.

Eraldi väärib esile tõstmist 19.05.2000 Tallinnas “Stockmanni” kaubamaja I korruse toidukaupade müügiosakonnas toimunud kahe lõhkeseadeldise plahvatuse asjaolude kiire tuvastamine ja süüdlaste kohtu alla andmine. Esimese plahvatuse (kell 04.40) tagajärjel inimesed kannatada ei saanud, kaubamaja oli öisel ajal suletud. Teise plahvatuse tagajärjel (kell 10.54) said lisaks kaubamaja varale kannatada 4 plahvatuse epitsentri lähedal viibinud isikut - kaubamaja turvatöötaja ning kolm klienti, neist üks kaheaastane laps. Plahvatustega tekitati AS-ile Stockmann toidukaupade riknemise ja hävinemise ning kaubamaja inventari (riiulid, turvakaamerad jms) hävinemisega kokku 270 860 krooni otsest varalist kahju.

Kuna plahvatused pandi toime rahvarohkes kohas, oli üheks esmaseks versiooniks ka terroriakt. Kuid kaitsepolitsei poolt läbi viidud operatiivse ja efektiivse jälitustöö tulemusena selgus, et plahvatuse toimepanemise motiiviks oli kaubamajalt raha väljapressimine summas 2 000 000 krooni. Eeluurimise käigus tuvastati nii kaks kuriteo täideviijat (Nikolai Bobrov ja Deniss Balõnski) kui ka üks kuriteo toimepanemisele kaasaaitaja (Maria Kaširova). Lisaks võeti süüdistatavatena vastutusele neile lõhkematerjali müünud Igor Gretškosi ning lõhkematerjali müügitehingut vahendanud Andrei ja Ruslan Berezin.

Peab märkima, et antud plahvatuse edukas menetlemine ja kurjategijate kiire tabamine sai võimalikuks üheltpoolt tänu kaitsepolitseiameti efektiivsele tegevusele ja teisalt tänu edukale koostööle Pääste- ja Politseiametiga ning turvafirmaga ESS. Kui üldsus näitas esialgu rahulolematust turvafirma ESS tegevuse suhtes turvalisuse tagamisel Stockmanni kaubamajas, siis edaspidine ESS-i juhtkonna ja personali tegevus oli igati kiiduväärt ja asjatundlik ning Kaitsepolitseile osutatud abi kuriteo avastamisel oli mitmekülgne.

Kaitsepolitseiameti prioriteetsema suuna moodustab plahvatuste ennetamine. Selline ründav taktika jälitustöö organiseerimisel ja kriminaalasjade menetlemisel on kandnud vilja, mida ilmekalt demonstreerivad järgmised näited.

2000. aasta jaanuaris pidas kaitsepolitsei Tartus kinni Pjotr Kalatšovi, Dmitri Simonovi ja Alar Saksa, kelle juurest leiti lõhkeseadeldise valmistamiseks kasutatav 500 - grammine pakk plastii- ti ja 3 elektridetonatorit.

2000 aasta veebruaris pidas kaitsepolitsei pärast edukaid jälituskombinatsioone kinni Tallinna elanikud Dmitri Kiriletsi ja Anatoli Klimovitši, kes kavandasid plahvatusega tappa Eestis illegaalselt viibivat Abulfat Zamalovit. Tallinnas Mustamäe Löwenruh pargist uurimistoimingute käigus leitud 970 grammi tsiviil- käibes keelatud lõhkematerjali heksogeen suhtes algatatud krimi- naalasjaga esitati süüdistus kuuele inimesele.

20.07. 2000 peeti kinni Aleksandr Ivtšenko, kelle auto “Mitsubishi Lancer” läbiotsimisel leiti omavalmistatud lõhkeseadeldis. Algatatud kriminaalasja tulemusena esitati süüdistus A. Frunzele ja A. Ivtšenkole.

11.05.2000 pidasid kaitsepolitseinikud Ida-Virumaal kinni neljaliikmelise isikute grupi, kes valmistas ja müüs distantsjuhtimisega lõhkeseadeldisi. Jälitusoperatsioonide tulemusena õnnestus nurjata müügitehing, mille õnnestumisel sattunuks allilma autoriteedi Gennadi Voronini kätte üks professionaalsemaid pör- gumasinaid, mis seni Eestis valmistatud.

Kaitsepolitseiameti seisukohalt on need juhtumid, kus kurjate- gjate poolt soovitud tagajärge ei saanud, samuti väga ohtlikud ja vajavad samuti kiiret menetlemist. Nii tegi kaitsepolitsei kind- laks kurjategijad Vitali Ševtšenko, Roman Smirnovi ja Sergei Vtornikovi, kes viskasid 30. jaanuaril 2000 Jõhvis narkomüüja Liivi Aksjonova korterisse isetehtud lõhkeseadeldise, mis aga ei plahvatanud.

KORRUPTSIOONI- VASTANE VÕITLUS

Kaitsepolitsei seisukohalt toimus 2000. aastal võitluses korruptsiooniga õiguslikus mõttes kaks olulist muudatust. Kaitsepolitsei priori- teediks ning põhisuunaks oli kõrgete riigiamet- nike korruptsiooni paljastamine, millele lisan- dusid korruptsiooniilmingute ning muude ametialaste kuritegude paljastamine ja tõkesta- mine. Nimetatud prioriteedist lähtus ka seadusandja, kes võttis vastu parandused Kriminaalmenetluse koodeksis. 16.07.2000 jõustus *Kriminaalmenetluse koodeksi* muuda- tus, millega kaitsepolitsei uurimisalluvusse ei kuulu enam kohaliku omavalitsuse ameti- isikute tegude kohtueelne uurimine, kui see on kvalifitseeritav korruptsiooniparagrahvi (KrK § 164¹) järgi. Teiseks põhimõtteliseks õigus- likuks murranguks tuleb pidada korruptsioo- nisüüdistustes vastu võetud Riigikohtu lahen- deid.

Korruptsioonivastase võitluse üldisemal tasandil tuleb samuti ära märkida 2000. aasta juunis jõustunud Vabariigi Valitsuse seaduse muudatus, mis sätestab nõuded sisekontrol- limehhanismide loomiseks ministeeriumides, nende allasutustes ja maavalitsustes. Vastutus sisekontrollisüsteemide rakendamise järele-

valve ja analüüsi osas on seadusega pandud rahandusministeeriu- mile. Korruptsioonivastase võitluse seisukohalt on sisekontrol- liüksuste tõhus rakendamine äärmiselt olulise tähtsusega. Kuiv- örd Kaitsepolitseiamet on mitmel puhul täheldanud valitsusasus- tustes loodud sisekontrolliüksuste ebaefektiivsust, siis tuleb rahandusministeeriumi vastavalt struktuuriüksuselt eeldada sisekontrollide töö sisulist analüüsi (nii nagu Vabariigi Valitsuse seadus nõuab), puudustele osutamist ning nende likvideerimise jälgimist valitsusasutustes. Muuhulgas viitas sisekontrolli nõrkusele kui olulisele probleemile septembris 2000 Eestit külas- tanud Euroopa Kontrollikoja president Jan O. Karlsson.

2000. aastal saadeti kohtusse 54 korruptsiooniga seonduvat kriminaalasja, mis tähistab 1999. aastaga võrreldes tuntavat edasiminekut. Nimetatud arv näitab ühelt poolt eelkõige kaitse- politsei töö intensiivistumist kõnealuses valdkonnas, teiselt poolt aga ka korruptsiooni jätkuvat püsimist Eesti ühiskonnas.

Eeluurimine viidi lõpule:

- ■ ■ **korruptsioonisüüdistuses (KrK § 164²) - 7 krimi- naalasjas;**
- ■ ■ **alkäemaksu võtmises, vahendamises ja andmises (KrK §-d 164, 164¹, 165) - 20 kriminaalasjas;**
- ■ ■ **ametiseisundi kuritarvitamises (KrK § 161) - 4 krimi- naalasjas;**
- ■ ■ **teadvalt seadusele mittevastava kohtuotsuse tegemises (KrK § 169) - 2 kriminaalasjas;**
- ■ ■ **dokumentide võltsimises ja võltsitud dokumentide kasutamises, mis on saanud võimalikuks ametnike ebaseadusliku tegevusega (KrK §-d 166, 186, 187) - 11 kriminaalasjas.**

Salakaubavedu, maksupettusi, ametialaseid riisumisi ja muid kuritegusid (KrK §-d 76, 148¹, 141¹) käsitlevaid kriminaalsju saadeti kohtusse 10. Viimasesse valdkonda kuuluvad eelkõige piirivalves ja tollis aset leidnud seaduserikkumised, samuti maksupettused ja riisumised, kus osalesid korrumpeerunud tolli-, maksu- ja piirivalveametnikud. 2000. aastal said kohtulahendi 8 taolist kriminaalasja ning kohtusse saadeti 7 uut kriminaalasja. Lahendi saanutest väärib eraldi esiletõstmist näiteks nn. Solikamski organiseeritud kuritegeliku grupeeringu fiktiivset kütuseäri paljastanud kriminaalasi, kus kohtu alla anti 2 selle grupeeringu juhtfiguuri ning 9 seaduserikkumistele kaasa aidanud tolliametnikku. Grupeeringu liidrit karistati 5-aastase reaalse vabadusekaotusega, tolliametnikke tingimisi vabadusekaotustega. Maksupettusi käsitlevates kriminaalasjades tuleb rõhutada koostööd teiste riigiasutustega, eelkõige Maksuametiga, kes tsiviilhagejatena esindavad kriminaalasjades riiki. Piiri- ja tollikorrupsiooni paljastamisel on tõhus koostöö nii Piirivalveameti kui ka Tolliameti vastavate allüksuste töötajatega.

Kaitsepolitsei edusamme ja üldist õiguslikku hinnangut korrupsioonivastases võitluses näitavad eelkõige Riigikohtu lahendid. Samuti on otsustavalt karmimaks muutumas ka üldsuse suhtumine kõrgemate riigiametnike ebaseaduslikku tegevusse. Võib märkida, et tavakodaniku jaoks hakkab õiguse ja õigluse vahekord kohtutes tasakaalu nihkuma.

Ebaseaduslikud toimingud varaga ning muu ametiseisundi kuritarvitamine riigi- ja kohalike omavalitsuse üksuste ametnike poolt on leidmas kajastamist ka kohtuotsustes, mitte ainult ajakirjanduse veergudel või erinevates kuulujuttudes.

2000. aasta fikseeris kohtu hinnangu, et korruptiivne tegu seisneb kas ametniku poolt korruptiivse tulu saamises või muudes omakasupüüdlikes eesmärkides. Siinjuures on oluline, et ametnik ei pruugi ise otsest varalist kasu saada, piisab ka sellest, kui ta oma käitumisega soodustab enda või lähisugulaste osalusega äriühingute äritegevuse jätkamist. Näitena võib tuua Viljandimaa Vastsemõisa vallavanema Rünno Johanson kriminaalasja. Samuti on Riigikohus seisukohal, et ametialastes kuritegudes võib kahju tekitamine seisneda konkreetse asutuse, ametkonna või kogu riigi maine kahjustamises, mille üle teeb otsuse kohus, mitte aga ametiasutus, mida korrumpeerunud ametnik juhtis. Nimetatud seisukohta kajastavad kriminaalasjad, milles mõisteti süüdi endine Räpina linnapea Vello Ootsing ja endised Tartu Tollispektuuri ametnikud, kes said lisaks ebaseaduslikku/korruptiivset tulu tollilaost, mille üle nad pidid ise järelevalvet teostama.

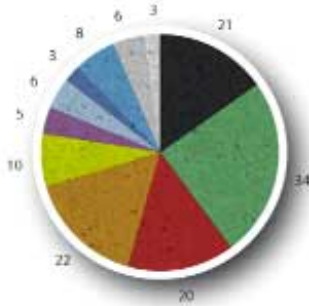
Kaitsepolitsei menetluses on hetkel kriminaalasi, mis puudutab Teede- ja Sideministeeriumi allasutuses Autoregistriskuses (ARK) toime pandud seaduserikkumisi. Kriminaalasjast ilmneb, et ARK-i süsteemis töötati aastate vältel välja kindlad altkäemaksude andmise-vahendamise-võtmise skeemid, kus altkäemaksude vahendajateks osutusid ka riigiametnikud, sealhulgas õiguskaitseorganite töötajad. Antud kriminaalasjast nähtub paraku, et korrupsioon ja sellest tulenevad muud seaduserikkumised on inimeste mõttemaailma juurdumas ning altkäemaksude andmist peetakse endiselt paljude poolt loomulikuks.

Kui analüüsida kaitsepolitsei tegevust 2000. aastal kohaliku omavalitsuse korrupsiooni paljastamise osas, siis võib näidetena tuua kriminaalasjad, milles süüdistatavana võeti vastutusele või mõisteti süüdi Tallinna Linnamäe Linnaosa vanema asetäitja Aleksander Pahmurko, Viljandimaa Vastsemõisa vallavanem Rünno Johanson ja Räpina linnapea Vello Ootsing.

Aleksander Pahmurko kriminaalasi on hea näide korrupsioonist Tallinnas, kus kõrge linnaametnik, kasutades ära oma ametikoha volitusi, pressis linnaosa territooriumil töötava äriühingu direktorilt välja altkäemaksu.

A. Pahmurko kaasas oma ebaseaduslikku tegevusse ka politsei, kelle ta saatis äriühingusse ükskõik mis ettekäandel trahvi tegema ja tegevusluba ära võtma. Pärast esimese osa altkäemaksu andmist A. Pahmurkole taastati äriühinguga rendileping ning ka politsei lõpetas “reidid” kauplustesse. A. Pahmurko mõisteti Tallinna Linnakohtus 23.10. 2000 süüdi altkäemaksu väljapressimises ja teda karistati 2-aastase reaalse vabadusekaotusega. Määratud karistuse jätsid jõusse nii Tallinna Ringkonnakohus kui ka Riigikohus.

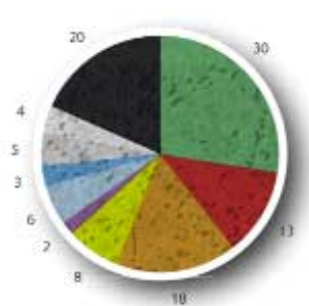
Ka 2001. aasta põhiprioriteediks on korrupsiooni paljastamine riigiasutustes. Põhirõhk on suunatud ministeeriumide tegevuse jälgimisele, kuid samas ei jäeta tähelepanuta õiguskaitseorganeid ning riigimaksude laekumise eest vastutavaid ameteid.

SÜÜDISTUSE ALUSEKS OLNUD PARAGRAHVIDE (138) ARVULINE JAGUNEMINE		
34	KrK § 164	(alkäemaksu võtmine)
20	KrK § 161	(ametiseisundi kuritarvitamine)
22	KrK § 165	(alkäemaksu andmine)
10	KrK § 166	(ametialane võltsimine)
5	KrK § 148 ¹	(tulude varjamine, maksude tasumisest kõrvale hoidumine)
6	KrK § 259	(võimu kuritarvitamine)
3	KrK § 76 lg 3	(salakaubavedu)
8	KrK § 141 ¹	(riisumine ametiseisundi kuritarvitamisega)
6	KrK § 162	(ametialane lohakas)
3	KrK § 148 ^a	(raamatupidamise ebarahuldav korraldamine)
21	Muud	(KrK §-d 164 ¹ , 207 lg 3, 164 ² , 170, 186)

ÕIGEKSMÕISTMISE ALUSEKS OLNUD PARAGRAHVIDE (29) ARVULINE JAGUNEMINE		
7	KrK § 161	(ametiseisundi kuritarvitamine)
2	KrK § 162	(ametiseisundi kuritarvitamine)
4	KrK § 164	(alkäemaksu võtmine)
4	KrK § 165	(alkäemaksu andmine)
3	KrK § 148 ¹	(tulude varjamine, maksude tasumisest kõrvale hoidumine)
2	KrK § 166	(ametialane võltsimine)
2	KrK § 148 ^a	(raamatupidamise ebarahuldav korraldamine)
1	KrK § 170	(ebaseaduslik arest, vahistamine, kinnipidamine)
1	KrK § 164 ¹	(alkäemaksu vahendus)
3	KrK § 141 ¹	(riisumine ametiseisundi kuritarvitamisega)

SÜÜDIMÕISTMISE ALUSEKS OLNUD PARAGRAHVIDE (109) ARVULINE JAGUNEMINE		
30	KrK § 164	(alkäemaksu võtmine)
13	KrK § 161	(ametiseisundi kuritarvitamine)
10	KrK § 165	(alkäemaksu andmine)
8	KrK § 166	(ametialane võltsimine)
2	KrK § 148 ¹	(tulude varjamine, maksude tasumisest kõrvale hoidumine)
6	KrK § 259	(võimu kuritarvitamine)
3	KrK § 76 lg 3	(salakaubavedu)
3	KrK § 141 ¹	(riisumine ametiseisundi kuritarvitamisega)
4	KrK § 162	(ametialane lohakas)
20	Muud	(KrK §-d 164 ¹ , 207 lg 3, 164 ² , 186, 148 ^a)

AJAVAHEMIKUL 1995 / 2000. KAITSEPOLITSEI MENETLUSEST KOHTUSSE SAADETUD JA JÕUSTUNUD OTSUST OMAVATES AMETIALASTES KRIMINAALASJADES

INIMSUSE - VASTASED KURITEOD -KOHTUOTSUS PÄRAST 54 AASTAT

11. novembril 1998 registreeriti kaitsepolitseis avaldus, milles paluti uurida ühe ammuse mõrva asjaolusid. Avalduse kohaselt oli 18. oktoobril 1945 tapetud end Nõukogude Liidu okupatsioonivõimude eest Veriora valla metsas varjav Aleksander Sibul. Aleksander Sibula saatus sarnanes paljude eakaaslaste omaga: maarahva seas austatud möldri ja veskiomanikuna muutus ta juba 1940. aastal okupatsioonivõimudele tülikaks. Teda küll ei arreteeritud, kuid veski siiski natsionaliseeriti. Saksa okupatsiooni ajal maa ja veski tagastati, ometi ei soovinud mees ka uute okupantidega tegemist teha ning hoidis end kõrvale Saksa armeesse mobiliseerimise eest. 1944. aasta sügisel, kui Punaarmee Eesti taasokupeeris, jätkas Sibul represseerimise kartuses enda varjamist koduvalla metsas ja ootas “valget laeva” ehk Eesti vabastamist lääneliitlaste poolt või kaasabil.

Kaitsepolitsei uurijate hinnangul tähendas metsavenna tapmine ühte episoodi laiemast protsessist ja NSV Liidu okupatsioonivõimude praktikast - okupatsioonivõimude vastupanu osutava inimgrupi hävitamist, mis kehtiva kriminaalkoodeksi järgi on kvalifitseeritav aegumatu inimsusevastase kuriteona. Aktiivset ja passiivset vastupanu osutavate metsavendade armutust mõrvamisest oli pärast Eesti taasvabanemist ajakirjanduses ja avalikkuses palju juttu olnud, kuid toimunu osas puudus kriminaalõiguslik hinnang. Raskusi valmistas üle poole sajandi vanuse mõrva fikseerimine, süüdlase kindlakstegemine ja tema süü tõendamine.

Eestimaa mets - metsavendade aastatepikkune kodu, võitlustanner ja paljudele ka viimne märgistamata puhkepaik

Tuli otsustada, kas kriminaalasi algatada või mitte. Pärast avaldajalt seletuse võtmist tuli asuda läbi töötama pärast ENSV Riikliku Julgeoleku Komitee (RJK) likvideerimist Eestisse jäetud arhivaalide massiivi, mille hulgast vajaliku dokumentatsiooni leidmine on nii mõnelgi korral toimunud ainult tänu õnnelikule juhusele. Lisaks leidsid uurijad juba esimestel nädalatel vajalikud inimesed, kelle kaasabil hakati kergitama saladuseloori toimepandud kuriteolt. Saabusid esimesed vihjed võimalikust elu-solevast tapjast, samuti ka informatsioon, et oletatavasti ei olnud Aleksander Sibul ainuke sama isiku poolt tapetu, vaid et temaga võib seostada veel ka metsavendade Alfred ja Aksel Pärli mõrvamist Veriora vallas umbes aastapäevad hiljem, 27. oktoobril 1946. Esimest korda nimetati tapja nime: Karl-Leonhard Paulov.

Eesti okupatsioonivõimud vormistasid “puhastustöö saavutused” venekeelsete täiesti salajaste ettekannetena oma ülemustele Moskvast, kasutades agentide eristamiseks varjunimesid. Nii kandis Aleksander Sibula tapja nimetust “agent P” ja Pärli tapja *agent-bojevik* “Välk”. Venekeelse termini sõna-sõnaline tõlge oleks “agent-löökrühmlane”. Alates 1990-ndate aastate keskpaigast, kui Kaitsepolitseiamet alustas Nõukogude okupatsioonivõimude poolt 1940- ja 1950-ndatel aastatel sooritatud sõja- ja inimsusevastaste kuritegude eeluurimist, kasutatakse venekeelse termini “*agent-bojevik*” eestikeelse vastena mõistet *mõrvaragent* (mõnikord ka *hävitusagent*), mis avab kõige täpsemalt nimetatud agendiliigi ülesannete ja tegevuse sisu.

Ainus Eesti Vabariigis hetkel teadaolev allikas, kus tuuakse ära *agent-bojevik*’u mõiste, on Moskvast 1972. aastal NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Julgeoleku Komitee F.E. Dzeržinski nimelise Punalipulise Kõrgema Kooli teadusliku kirjastuse osakonna poolt täiesti salajase trükisena välja antud 371 lehekülje paksune “Kontr-razvedõvatelnõi slovarj” (“Vastuluuresõnaraamat”).

Koopiat nimetatud trükisest säilitatakse Eesti Rahvusarhiivi Riigiarhiiviosakonnas Tallinnas Tõnismägi 16. Sõnaraamatu teise märksõnana tuuakse leheküljel 7 ära mõiste “agent-bojevik”, mille eestikeelne tõlge kõlab järgmiselt:

“Agent-löökrühmlane - Julgeolekuorganite agent, kes täidab eriülesandeid, kasutades lahinguvahendeid. Agent-löökrühmlased värvatakse reeglina nõukogu patriootide hulgast, kes on ideelistest veendumustest lähtuvalt valmis sooritama eluohutlikke tegusid ja kes omavad selleks vastavat ettevalmistust ja hädavajalikke isikuomadusi. Agent-löökrühmlastena võib kasutada ka KGB organite poolt kinni peetud ja värvatud vastase luure-diversiooni rühmade ja natsionalistlike bandede liikmeid.

1940.-1950. aastatel värvati Baltikumis ja Lääne-Ukrainas agent-löökrühmlasi tavaliselt natsionalistlike põrandaaluste rühmituste liikmete hulgast. Juhul, kui see on otstarbekohane, ühendatakse agent-löökrühmlased agentuur-lahingurühmadesse.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva KGB vastuluure üksuste jaoks kujutavad agent-löökrühmlased eelkõige reservi, mida kasutatakse võitluses vastase luure-diversiooni rühmade ja natsionalistlike bandedega eriperioodi jooksul ja sõjaajal.”

Sõnaraamatus nimetatud kaheksast NSV Liidu riikliku julgeoleku organite agendiliigist oli agent-löökrühmlane ainus, kes täitis eriülesandeid ja tegi seda lahinguvahendite kasutamisega. Mõrvaragente loeti kuuluvaks kõige hinnalisema agentuuri hulka. Nad tegutsesid vahetult julgeolekuorganite juhtivate ametnike, peamiselt osakonnaülemate ja nende asetäitjate alluvuses. Reeglina tegutsesid maarajooni julgeolekuülemate juurde kinnistatud mõrvaragendid kas oma või naaberrajoonide territooriumil, kuna keskosakonna agente võidi paisata ükskõik millisesse kohta Eesti NSV territooriumil.

“Vastuluuresõnaraamatus” viidatud “eriülesanded” tähendasid tegelikkuses okupatsioonirežiimile vastupanu osutavate või end varjavate vastumeelsete isikute süstemaatilist mõrvamist, mis oli julgeolekuorganite jaoks tunduvalt lihtsam viis kui uurimise läbiviimine ja isikute kohtu alla andmine ning tähendas samaaegselt probleemi lõplikku lahendamist. Mõrvadega oli võimalik varjata ka seaduserikkumisi julgeolekuorganite tegevuses, sest mõrvatud isikute süüid või süütust oli tagantjärei praktiliselt võimatu tõendada.

Kommunismikuritegude kõnekad tunnistajad poole sajandi tagant

Just selles asjaolus väljendub eriti okupatsioonivõimude inimsusevastane tegevus: end varjajaid tsiviiliskuid mõrvati seoses poliitilise tagakiusamisega ning ilma igasuguse uurimise ja kohtuotsuseta. Seetõttu on mõrvaragentide tegevuse näol tegemist inimsusevastaste kuritegude kui ühe rahvusvaheliste kuritegude alaliigiga.

Siinkohal võib näitena tuua julgeoleku ettekande Aleksander Sibula mõrvamisest:

Jätkates Võrumaa territooriumil tegutsevate bandiidigruppide ja üksikbandiitide likvideerimisoperatsiooni, on SARK-RJRK operatiivgrupi poolt läbi viidud agentuurkombineatsioon eesmärgiga füüsiliselt hävitada relvastatud bandiit, endine aktiivne Veriora valla Omakaitse liige SIBUL, Aleksander. Agentuurandmetel oli kindlaks tehtud, et bandiit SIBUL, olles kaotanud lootuse kodanliku võimu taastamisele Eestis, otsustas minna üle terrorile partei-nõukogude aktiivi vastu. 18. oktoobril k.a. legendeeris agent “P” operatiivgrupi ülesandel oma lahkumise bandiit SIBUL’i punkrist ja palus viimasel endale teed juhatada.

Järgnedes teel tappis agent “P” püstolist bandiit SIBUL’i. Viimase laip on tuvastatud, bandiit SIBUL’i isik on kindlaks tehtud. Tapetu juurest on leitud automaat ja vintpüss.

Lahtiseletatult tähendab see, et 1945. aasta oktoobris jätkas tollase Võru maakonna territooriumil metsavendade hävitamise operatsiooni grupp, mis oli moodustatud Eesti NSV Siseasjade Rahvakomissariaadi (SARK ehk Siseministeeriumi eelkäija) ja Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadi (RJRK ehk KGB eelkäija) töötajatest ning sõduritest. Operatiivtöötajate ülesanne oli teha informaatoreid ja agente kasutades kindlaks metsavendade (okupatsioonivõimude kõnepruugis “bandiitide”) asukohad ja võimaluse korral meelitada nad varitsusele, vahistada või tappa. Sõdurite ülesanne oli osaleda haarangutel või varitsustel. Seejuures ei teinud julgeolek taolistel operatsioonidel mingit vahet metsas varjajate ja aktiivset relvastatud vastupanu osutajate vahel. Kuna “plaani” oli vaja täita, kanti tihti ette ka valeandmeid (nagu ka Sibula puhul, keda nimetati ettekandes eriti ohtlikuks relvastatud kurjategijaks). Tunnistajate ütlustele ja dokumentaalsetele tõenditele tuginedes ei vastanud see tegelikkusele.

Isik, kes pealtnägijate seletuste järgi Aleksander Sibulaga koos elas ja tema hambaproteesid laiba isiku kindlakstegemiseks kohaliku täitevkomitee esimehe kätte viis, oli Karl-Leonhard Paulov. Veelgi detailsem kirjeldus saadi ettekannetest vendade Pärliste mõrvamise kohta. Ettekannete ja tunnistajate ütluste võrdlemisel ei olnud Paulovi kui tapja isikus enam kahtlust. “Sanktsioneeritud” mõrvadele viitas ka asjaolu, et kriminaaljälitus ei olnud 1945-1946 toime pandud tapmistele kohta tollal mitte mingit uurimist alustanud.

Kogutud andmete põhjal algatati Kaitsepolitseiametis 11. detsembril 1998 Kriminaalkoodeksi § 61¹ lõige 1 tunnustel kriminaalasi kolme metsavenna - Aleksander Sibula, Alfred Pärli ja Aksel Pärli tapmise kohta. Alanud uurimine kujutas endast mitte ainult kolme mõrvaloo paljastamist, vaid mõnes mõttes ka hinnangu andmist nõukogude okupatsiooniorganite mõrvaragentide tegevusele üldiselt.

Ainuüksi Rahvusarhiivis töötati läbi üle 30 toimiku, kus võis leida materjali uuritavatest sündmustest. Arhiivandmete põhjal koostatud nimekirju endistest okupatsiooniorganite töötajatest ja võimalikest tunnistajatest võrreldi aadressbüroo materjalidega, et tuvastada veel elusolevad isikud. Keerulisust lisas asjaolu, et uuritaval ajajärgul esines julgeolekuorganites ulatuslik “kaadrivoolavus” - isegi osakondade ülemad vahetusid peaaegu igal aastal, isikkoosseisust rääkimata, mis suurenes pidevalt. SARK-i banditismivastase võitluse osakonna (BVVO) allüksus Võru maakonnas koosnes 1946. a. lõpuks kokku 15 inimesest,

kellest valdav enamik ei olnud sündinud Eestis. Peaaegu kõik neist olid aga uurimise momendiks surnud või Eestist lahkunud. Tõsisemaks probleemiks oli, on ja jääb see, et dokumentatsioon, mille kaudu saaks üheselt kindlaks teha ühe või teise agendi (kahtlustatava) isikut, ei ole ka käesoleval ajal täies mahus Eestis uurijatele kättesaadav: see on kas hävitatud või asub koos muude 1991. aastal Eestist väljaviidud materjaliga Vene Föderatsiooni eriteenistuste arhiivides.

Dokumentide põhjal tuvastasid uurijad, et rahvuslikku relvastatud vastupanuliikumist NSV Liidu okupatsioonivõimudele pärast Eesti taasokupeerimist 1944. aastal nimetati okupatsioonivõimuorganite poolt *poliitiliseks banditismiks*. Võitlus sellega, mille eesmärk oli nn. *banditismi likvideerimine*, oli kuni 1947. a. veebruarikuuni kitsamalt ENSV SARK-i/SAM-i banditismivastase võitluse osakonna funktsioon. NSV Liidu õigusterminoloogias oli bandiit relvastatud ja kindla grupi liige, mis koosnes kahest või rohkemast arvust isikutest, kes olid organiseerunud rünnete sooritamiseks riiklikele ja ühiskondlikele objektidele või üksikisikutele. Okupatsioonivõimudele ja rahvale oli aga hästi teada, et nimetatud aktid olid ajendatud mitteallumastusest võõrvõimudele ning väljapääsmatust olukorrast.

Tolleaegses Eesti NSV Võru maakonnas (kuhu kuulus siis ka kõnesolev Veriora vald) loodi ENSV SARK-i Võru maakonna osakonna juurde BVVO allüksus 1945. aasta juulis seoses *banditismivastase võitluse* teravnemisega. Selle ülemaks määrati ukraina rahvusest kapteni auastmes ohvitser. Kuna *bandiidigruppide* tegevus Võru maakonnas 1945. a. suvel aktiveerus, planeeriti SARK-RJRK kõrgema liiduvabariikliku juhtkonna kinnitusega lähetada maakonda 7-liikmeline operatiivgrupp koos 300 SARK-i sõduri ja ohvitseriga SARK-i 138. laskurpolgust. Operatiivgrupi üldjuhiks määrati ENSV SARK-i BVVO ühe allüksuse ülem, kelle juhtimise all pidid tegutsema ka SARK-i ja RJRK Võru maakonnaosakondade vastavad töötajad. SARK-i ja RJRK maakonnaosakondade ülemaid kohus-

tati looma agentuuri, mis omaks *bandiidigruppidele lähedast juurdepääsu*, s.o. värbama siseagente. See toimus vastavalt Eesti NSV SARK-RJRK käskkirjale 4. septembrist 1945, kus kästi täita Nõukogude Liidu marssali Lavrenti Beria korraldust kiiremas korras likvideerida nõukogudevastane rahvuslik põrandaalune liikumine ja tema relvastatud banded, ühendades operatiivsed võimalused agentuurtööga. Üheks sellise kampaania käigus värvatud agendi ohvriks langeski Aleksander Sibul. Mõrvaragendid kujutasid endast *kvalifitseeritud agentuuri*, mida juhtisid vahetult SARK-i osakondade ülemad või nende asetäitjad, mitte tavalised operatiivtöötajad.

Metsavendade tapmise avastamine sai võimalikuks üksnes tänu dokumentaalsete allikate ja leitud tunnistajate ütluste hoolikale analüüsile ja võrdlemisele. Muuhulgas õnnestus välja selgitada isik, kes otseselt osales Aksel ja Alfred Pärli tapmisele eelnenud sündmustes. Möödunud ajavahemik tõi tunnistajate ütlustesse vastuolud, mis tuli kõrvaldada täiendavate ülekuulamistega ja ütluste seostamisega olustikuga.

Veebruariks 1999 oli kogutud piisavalt tõendeid, et Paulov kahtlustatavaks tunnistada. Eelnevalt uurijate käsutuses olnud fotomaterjali abil üritati portreerida 75-aastase vanainimese Karl-Leonhard Paulovi isikut ja selgitada eeldusi, mis võisid teda mõrvaragendi verisele teele suunata. Teda tundnud inimeste ütluste kohaselt oli tegemist mehega, kes võitis inimeste usalduse vale ja lipitsemisega ning mõrvas nad siis laskudega selja tagant. Juba nooruseas oli Paulovil probleeme alkoholi ja pisivargustega, mis häälestasid suure osa koduküla Viluste rahvast tema vastu. Muuhulgas näppas ta ka meiereis isa tagant raha. Sõja ajal teenis ta Omakaitse üksuses Peipsi ääres, mis andis julgeolekuorganitele piisavalt alust teda vastu seina suruda ning värvata.

Oma agendiaastate alguses 1945-1947 elutses Karl kodukandi metsades. Ka kohalikud võimumehed pidasid Karli alguses bandiidiks, kahtlused tekkisid alles siis, kui ta kõiki “organitega” ähvardama hakkas. Alates 1948. aastast elas Karl Tallinnas, kus tema suhted julgeolekuga vähemalt esialgu jätkusid: 1948. aasta juulikuust on teada fakt, et Paulov saadeti koos kahe teise agendiga Pärnumaa metsa metsavendade pealikkude Ants Kaljuranda tabama. Kuna teised grupi liikmed olid otsustanud julgeoleku teenistusest lahkuda ja metsavendade leeri üle minna, põgenes Paulov kaaslaste juurest, jättes maha oma akordeoni, mis talle hiljem organite poolt välja maksti. Omamata õiget ametit ja vaid 6-klassilist haridust ning jäänud nähtavasti ilma ka julgeoleku tegelikust toetusest, töötas Paulov edasises elus erinevates kohtades majahoidjana, maalrina ja juhutöödel, pidades ühel töökohal vastu keskmiselt aasta või paar. 1987. aastal läks ta

Калыборанд
Ас 10/15/72

Salakavalalt kolm metsavenda
tapnud mõrvaragent Karl-Leonhard
Paulov kohtuotsust ootamas

kroonilise alkohoolikuna pensionile, käis alla, kaotas lõpuks oma senise kodu ja oli sunnitud ühiselamus elama hakkama.

25.03.1999 tunnistati K.-L. Paulov kahtlustatavaks, kahtlustatavana ülekuulamisel võttis ta omaks vendade Pärli te tapmise, eitas aga Sibula tapmist ja tegevust julgeoleku agendina. Uurijad ei pidanud vajalikuks tema vahi alla võtmist, arvestades olemasolevat informatsiooni Paulovi kavatsustest, tema vanust jaervislikku seisukorda. Teostatud meditsiinilised ja kohtupsühhiaatrilised ekspertiisid kinnitasid Paulovi võimet kohtuprotsessil osaleda. Süüdistuse esitamiseni jõuti 07. juulil 1999 ja samal kuul kinnitas Põlva prokuratuur süüdistuskokkuvõtte. K.-L. Paulovi väited lükati ümber tema enda ülekuulamisprotokolliga 1948. aastast, kus ta tunnistas, et täitis julgeolekuorganite ülesandeid vastupanu osutavate gruppide kindlakstegemiseks ja likvideerimiseks, samuti anonüümse tunnistaja “Harri” ütluste ja muude tõenditega.

Kohtuprotsess Paulovi üle vältas peaaegu aasta ning jõustunud kohtuotsus kujutab endast ainulaadset pretsedenti kogu Nõukogude Liidu poolt omal ajal okupeeritud Ida-Euroopas. Protsessil esines peale kannatanute esindajate veel 14 tunnistajat. Tee mõrvaragendi õiglase karistamiseni ei kulgenud aga siiski mitte libedalt. Põlva Maakohus kui I astme kohus arutas kriminaalasja 24.08. ja 18.-19.10.1999. 26. oktoobril 1999 mõisteti kohtualusele küll 8-aastane vabadusekaotus, kuid kuna kohus kvalifitseeris kuriteo inimsusevastasest kuriteost § 101 p 1 järgi ümber tahtlikuks tapmiseks, siis vabastati süüdlane koheselt karistusest seoses kuriteo aegumisega. Tartu Ringkonnakohus jättis 13. detsembril 1999 Paulovi suhtes tehtud otsuse muutmata, täpsustades, et Paulov on küll süüdi metsavendade tapmises, kuid ei ole süüdi inimsusevastastes kuritegudes.

Riigikohus tühistas 21. märtsil 2000 nii Põlva Maakohtu kui ka Tartu Ringkonnakohtu otsused ja saatis kriminaalasja Põlva Maakohtule uueks arutamiseks. 29. juunil 2000 mõistis Põlva Maakohus Paulovi süüdi inimsusevastastes kuritegudes ning karistas teda 8-aastase reaalse vabadusekaotusega kinnises vanglas. Kuni kohtuotsuse jõustumiseni jäi Paulov allkirja vastu vabadusse. Juba järgmisel päeval pärast kohtuotsust tegi Venemaa ajaleht “Kommersant” propagandistliku avalduse, et NKVD veteran Karl-Leonhard Paulov võib loota poliitilisele toetusele Moskvast: “On võimalik, et samuti nagu Läti süüdi mõistetud punase partisan Vassili Kononovi puhul, asuvad Venemaa võimud rinnaga kaitsma ka Paulovit. Seda enam, et praegu on Venemaa võimukoridorides üha rohkem sellest ametkonnast pärit tegelasi.” Järgnev sündmuste käik näitas siiski, et Vene Föderatsiooni ametivõimud isegi ei tõstatanud Paulovi teemat, rääkimata tema rinnaga kaitsmisest. Eestis tõlgendatakse taolist fakti kui siin sooritatud stalinlike kuritegude vaikivat omaksvõttu Venemaa poolt.

11. juulil 2000 kaebas Karl-Leonhard Paulovi advokaat süüdimõistva kohtuotsuse edasi Tartu Ringkonnakohtusse, paludes oma apellatsioonkaebuses tühistada 76-aastase Paulovi süüdimõistmine või mõista talle tingimisi vanglakaristus. 5. oktoobril 2000 jättis Tartu Ringkonnakohus I astme kohtuotsuse muutmata ja 6. detsembril 2000 ei andnud Riigikohtu loakogu Paulovi kaebusele enam menetlusluba. Seega jäi jõusse ka talle mõistetud 8-aastane vanglakaristus. 19. detsembril 2000 võttis Tallinna politsei inimsusevastastes kuritegudes süüdi mõistetud endise NKVD mõrvaragendi Paulovi vahi alla ja viis ta 20. detsembril vanglasse karistust kandma.

54 aastat 2 kuud ja 22 päeva pärast tuvastatud viimast inimsusevastast kuritegu tabas mõrvarit õiglane karistus. Mõrvaragent Karl-Leonhard Paulovi süüdimõistva kohtuotsuse näol andis demokraatliku Eesti õiguskaitseüsteem tegelikult hukkamõistva hinnangu kõigile sõjajärgseil aastail Nõukogude Liidu okupatsioonirežiimi poolt värvatud ja kümneid metsavendi ja süütuid inimesi tapnud julgeolekuagentidele. Kaitsepolitseiameti menetluses on praegu kriminaalasjad veel kahe omaaegse mõrvaragendi vastu.